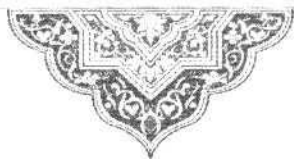

سطح عالی
فهم زبان قرآن
جلد اول

درسنامه
ترجمه و تفسیر
قرآن کریم

ویراست جدید

گروه تدوین متون درسی
آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم

عنوان و نام پدیدآور: درسمنامه ترجمه و تفسیر قرآن کریم / تهیه و تنظیم گروه تدوین متون درسی آموزش ترجمه و
مفاهیم قرآن کریم، مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه خواران [آذربای] مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران، دفتر تهیه
و تدوین متون و منابع آموزشی
مشخصات نشر: قم: انتشارات دارالعلم
مشخصات طبعی: ج: ۱، جدول (رنگی)
فرمت: مجموعه آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم سطح عالی
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۴-۲۶۳-۰ (رایان ج: ۱)
وضعیت فهرست نویسی: آریا
پادداشت: ج: ۱ (چاپ اول: ۱۳۹۲)، (رقب)،
پادداشت: کتابخانه
موضوع: قرآن، راهنمای آموزشی
شماره افزوده: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران، مدیریت تهیه و تدوین متون و منابع آموزشی
زده‌شدنی شناسه: ۱۳۹۲/۲/۵۳۵۱۳۹۲
زده‌شدنی دیوینی: ۲۹۷/۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۷۷۸۱

مؤسسه انتشارات دارالعلم

برنامه ریزی محتوای گروه تدوین متون درسی «آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم»
طرح نظارت و تألیف: حمید محمدی
پژوهش و تألیف: سیف الدین رحیم، ز. حسین صدیقی، علیرضا محمدی فرد
و جمعی از پژوهشگران حوزه و دانشگاه

نام کتاب: درسمنامه ترجمه و تفسیر قرآن کریم جلد اول
تهیه و تنظیم: گروه تدوین متون درسی آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم
ناشر: انتشارات دارالعلم
نوبت چاپ: اول - تابستان ۹۴
شمارگان: ۱۰۰ نسخه
قیمت: ۲۳۶ صفحه / ۱۰۰
تعداد صفحه و قطع: ۲۳۶ صفحه / ۱۰۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۴-۲۶۳-۰

دفتر مرکزی: قم خیابان معلم، میدان روح الله بنش کوچه ۱۹، پلاک ۱۰

تلفن: ۳۷۷۴۴۲۹۸ - فکس: ۳۷۷۴۱۷۹۸

فروشگاه قم: خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، واحد ۲، تلفن: ۳۷۸۴۲۳۸۶-۲

دفتر تهران: خیابان انقلاب، ۱۲ فروردین، ساختمان تجاری ناشران

طبقه همکف، پلاک ۱۸ / ۱۶ تلفن: ۶۶۹۵۵۴۰۵ - ۶۶۹۷۳۸۰۹

فروش اینترنتی:

www.darolelm.com

فهرست

مقدمه

۹

۲۷

درس ۱: آشنایی با مراحل فهم روشمند قرآن کریم

درآمد - اصلاحات مراحل فهم روشمند قرآن (ترجمه، تفسیر، تزییل، جری و تطبیق، تبیین، بطن)

۴۶

درس ۲: سوره مبارکه ناس

متن سوره - شناسه و نمای سوره - ترجمه - شرح واژه‌ها (شرح کوتاه واژه‌های ناس، ملک، و شواس، ... و تحلیل عمیق واژه اعوذ) - کارگاه سوره: تفکیک واژگان و جمله‌ها - نکته‌های ادبی (۱) ترکیب «بسم الله الرحمن الرحیم» (۲) معناداری صله موصولات - سیمای هدایتی سوره - پرسش و تمرین سوره - مطالعه و پژوهش.

۵۸

درس ۳: سوره مبارکه فلق

متن سوره - شناسه و نمای سوره - ترجمه - شرح واژه‌ها (شرح کوتاه واژه‌های فلق، غاسق، وقب، ... و تحلیل عمیق واژه رب) - کارگاه سوره: تفکیک واژگان و جمله‌ها - نکته‌های ادبی (۱) نقش نحوی «ما» در آیه «مَنْ شَرَّ مَا خَلَقَ» (۲) نوع اِذَا (۳) معناداری عطف - سیمای هدایتی سوره - پرسش و تمرین سوره - مطالعه و پژوهش.

۷۰

درس ۴: سوره مبارکه اخلاص

متن سوره - شناسه و نمای سوره - ترجمه - شرح واژه‌ها (شرح کوتاه واژه‌های الله، صمد، لم یلد، ... و تحلیل عمیق واژه اُخْد) - کارگاه سوره: تفکیک واژگان و جمله‌ها - نکته‌های ادبی (۱) ضمیرشان (۲) غرض بلاغی معرفه آمدن خبر - سیمای هدایتی سوره - پرسش و تمرین سوره - مطالعه و پژوهش.

۸۰

درس ۵: سوره مبارکه مسد

متن سوره - شناسه و نمای سوره - ترجمه - شرح واژه‌ها (شرح کوتاه واژه‌های یث، حَمَّالَة، ... و تحلیل عمیق واژه یُضَلِّی) - کارگاه سوره: تفکیک واژگان و جمله‌ها - نکته‌های ادبی (۱) تحلیل فعل «بَثَّ» (۲) بلاغت وصل (۳) ترکیب «ما» در آیه «مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ» (۴) سبب عبارت «حَمَّالَة الخَطْب» - سیمای هدایتی سوره - پرسش و تمرین سوره - مطالعه و پژوهش.

۹۲

درس ۶: سوره مبارکه نصر

متن سوره - شناسه و نمای سوره - ترجمه - شرح واژه‌ها (شرح کوتاه واژه‌های فَتَح، أَفْوَاج، سَبَّح، ... و تحلیل عمیق واژه نُصْر) - کارگاه سوره: تفکیک واژگان و جمله‌ها - نکته‌های ادبی (۱) حال متداخله (۲) تحلیل فعل «رَأَى» (۳) ترکیب عبارت «يُحْمَد» در آیه «فَسَبَّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ» - سیمای هدایتی سوره - پرسش و تمرین سوره - مطالعه و پژوهش.

۱۰۴

درس ۷: سوره مبارکه کافرون

متن سوره - شناسه و نمای سوره - ترجمه - شرح واژه‌ها (شرح کوتاه واژه‌های کَافِرُونَ، دین و تحلیل عمیق واژه لَا أَعْبُدُ) - کارگاه سوره: تفکیک واژگان و جمله‌ها - نکته‌های ادبی (۱) تحلیل «أَيُّ» (۲) معناشناسی واژه «لا» (۳) معناشناسی بلاغی تقدیم - سیمای هدایتی سوره - پرسش و تمرین سوره - مطالعه و پژوهش.

پیشگفتار

حوزه‌های علمیه شیعه وارث میراث ماندگار علوم و معارف اهل بیت علیهم‌السلام و پاسدار حریم و کیان شریعت و عقاید اسلامی‌اند. این رسالت خطیر، مسؤولیت عالمان دین‌باور را در عرصه تعلیم و تربیت، چند برابر کرده است. دغدغه‌های همیشگی عالمان متعهد و طلاب و فضلاء دلسوز نسبت به اصلاح و غنابخشی کمی و کیفی شیوه‌ها، متون و الگوهای آموزشی، در راستای بالندگی، پویایی و کارآمدی نظام آموزشی حوزه، ضرورت بازنگری و اصلاح و تدوین متون بدیع و کارآمد را مورد تأکید قرار می‌دهد.

منزلت و رفعت جایگاه متون درسی در حوزه‌ها و بهره‌مندی از ثرات گران‌سنگ و ذخایر ارزشمند متون قویم از اصلاح‌های سلف و وزانت و اعتبار مؤلفان آنها ایجاب می‌کند که در اصلاح و تدوین متون درسی، اهتمام و دقت و تأمل شایسته مبذول شود. همچنین دگرگونی و تحول در گرایش‌ها، نیازها، انتظارات، شیوه‌ها، الگوهای تعلیم و تربیت، مسؤولیت متولیان و متصدیان امر آموزش و پژوهش و برنامه‌ریزی درسی را در حوزه‌های متون می‌سازد تا به صورت مستمر با ارائه روش‌ها و قالب‌های بدیع و با ارتقای محتوا به اصلاح و تدوین متون درسی، همت گمارند.

از این رو مرکز مدیریت حوزه‌های علمی خاوران بر اساس ضرورت‌ها و نیازهای یاد شده، به اصلاح و تدوین متون درسی اقدام و ده‌ها جلد کتاب درسی را طراحی، تدوین و منتشر کرده است. در این فرایند سعی شده که با حفظ اصالت و سنای محتوایی گنجینه‌های ارزشمند برجای مانده از عالمان گذشته، با کاربست تکنولوژی آموزشی و مراجع اصول، معیارها و الگوهای جدید، متونی متناسب با اهداف خود، در چارچوب برنامه‌ها و سرعصل‌های منسوب و سطح علمی و انتظارات فراگیران ارائه کند.

پیمودن این مسیر بلند و طولانی، به مساعدت و حمایت همه جانبه استادان، صاحب‌نظران، مدیران و طلاب معزز نیازمند است که با ارائه پیشنهادهای، نقدها و دیدگاه‌ها، آنان از طریق رایانامه Motoon@whc.ir ما را در بهبودبخشی و طی نمودن درست و صحیح این مسیر صعب و دشوار یاری دهند.

در اینجا فرصت را غنیمت می‌شماریم و از تمامی دست‌اندرکاران این طرح سترگ، به ویژه از اعضای محترم گروه تدوین متون درسی ترجمه و تفسیر قرآن کریم، کارشناسان گرانقدر که ارزیابی علمی این کتاب را بر عهده گرفته‌اند، مدیریت محترم تهیه و تدوین متون و منابع درسی، قدردانی می‌کنیم و تلاش خالصانه آنان را ارج می‌نهیم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّا أَنشَأْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
 «همانا او را قرآنی نازل کردیم. باشد تا بیندیشید.»

خدای را سپاسگزاریم که حرکت قرآن خراسانی با نام زیبایی «الله» و وصف دلربای «الرحمن» و «الرحیم» آغاز می‌کنیم و از عمق جان، او را مرسیه‌ای که با رحمت فراگیر و جهان‌گسترش، نور بی‌مثال قرآن را بر ما تاباند **اَلرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ**^۱.

هزاران شکر و سپاس که خداوند ما را بر سر سفرهٔ بیکران زمین نشاند که فضل و شرافتش بر سایر کلام برتری دارد؛ همچون برتری خود بر خلقش که رسولش ﷺ فرمود: **وَقَالَ الْقُرْآنُ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضَّلَ اللَّهُ عَلَى خَلْقِهِ**^۲ و ریسمان هدایتش در هر زمانی که به محضرش برویی به دست اعجاز او وصل است و مستقیم تا قلب خواننده می‌تابد که رسول گرامی اش ﷺ فرمود: **خَالَصَ مَنْ دُونَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ طَرَفُ بَيْدِ اللَّهِ**^۳.

از خداوند متان خواستاریم که پرده از سیمای دلربای کلامش بردارد و ما را در برسان سوره‌هایش چنان راهنمایی کند که در این گام‌های نخست، با ترجمه‌ای هر چند ساده و روان، با زبان قرآن آشنا شویم و بتوانیم واژه معرفت را بر صفحه دل شرح دهیم و آن‌گاه میوه‌های بهشتی وازگانش را با دست طهارت برچینیم و برای ادامه مسیر در فهم کلامش، توشهٔ خویش سازیم؛ توشه‌ای که نه فقط در کارگاه سوره‌ها بلکه در کارگاه هستی و میدان زندگی نیز دست‌مان را به شاخساران قرآن برساند.

۱. سوره یوسف، آیه ۲.

۲. سوره الرحمن، آیه ۱-۲.

۳. میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۴، باب ۲، ص ۲۳۷: فضیلت قرآن نسبت به دیگر سخنان، مانند فضل و برتری خدا بر خلق خویش است.

۴. شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمة، ج ۱، باب ۲۲، ص ۲۳۷: قرآن ریسمانی است کشیده شده از سوی آسمان به زمین، که یک طرف آن به دست خداست.

درود و سلام بی اندازه خود را بر دُرْدانه عالم خلقت، حضرت محمد ﷺ می فرستیم که قلب و سینه فراخش ظرف تجلی والاترین اشراق خدا یعنی «قرآن» قرار گرفت و سلام و صلوات بر اهل بیت ﷺ او که انوار خانه وحی را بر دل ها تابانند و مسیر قرآن را در هر زمانی برای خلق روشن کردند و سلام بر آخرین ذخیره الهی «بقیه الله الأعظم ﷺ» که قلب تپنده قرآن است و دوری ما از ساحت نورانی اش، محصول دوری نور قرآن از دل های ماست.

ضرورت فهم قرآن و فهم زبان قرآن

قرآن کریم، کتاب هدایت همه انسان ها در همه زمان ها است و پهنه زمین و گستره زمان، حوزه نورافشانی خورشید همواره تابان قرآن کریم است. نور هدایت قرآن تا آنجا که مرز بشریت است می تابد: «وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ»^۱، «وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ»^۲ و به عصر یا اقلیم و نژاد و ویژه ای اختصاص ندارد.^۳ چنگ زدن به دامان این رکن بزرگ در کنار تمسک به اهل بیت پیامبر ﷺ شرط اصیل پایداری بر هدایت و دور ماندن از سلاط و گمراهی و ضامن اصلی حرکت جامعه اسلامی در مسیر سعادت است.

اما به راستی چگونه می توان آنگونه که باید حق این نعمت بی مانند الهی را به جا آورد و چشمه های زلال هدایت آن را در زندگی فردی و اجتماعی جاری ساخت؟ آیا می توان به سادگی از کنار این منبع عظیم معرفت عبور کرد و تنها با ادای احرام ظاهری حرمت آن را حفظ نمود؟

چگونه می توان از شرمندگی شکوایتیه، اسلام ﷺ درآمد که به پروردگار خویش، از ما چنین گلایه ای نکند: «يَرْبِ إِن قَوْمِي أَخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ أَن مَّهْجُورًا»^۴.

آری! باید با تمام توان و بدون هدر دادن زمان، در پسمان هدایت قرآن در اندازیم و آن را محکم به چنگ گیریم و زندگی قرآنی را به معنای واقعی مصداق اعلای خود قرار دهیم.

می دانیم که توسعه فرهنگ والای قرآنی مثلثی سه ضلعی است.

معرفت قرآنی، ایمان قرآنی و رفتار قرآنی و بدیهی است که گسترش معرفت و شناخت قرآن، نقش بنیادین برای دو ضلع دیگر دارد.

بی شک، معرفت قرآنی - که زمینه ساز انس با قرآن و شکل دهنده ایمان و رفتار قرآنی است - از توانایی روخوانی و روان خوانی قرآن آغاز می شود، ولی توقف در این مرحله، انسان را به منزل مقصود نمی رساند، بلکه باید گام های دیگری برداشت تا به آستانه تدبیر در قرآن کریم رسید؛ رویکرد مهمی که قرآن، همگان را به سوی آن فرا می خواند تا جایی که یکی از اهداف نزول قرآن کریم را تدبیر در آیات آن معرفی می کند:

۱. سوره مدثر، آیه ۳۱: «وَقُرْآن، نیست مگر تذکری برای همه افراد بشر».

۲. سوره قلم، آیه ۵۲: «نیست آن سخن (قرآن) مگر تذکری برای عالمیان».

۳. آیه الله جوادی آملی، تفسیر تسنیم، ج ۱، ص ۳۱.

۴. سوره فرقان، آیه ۳۰: «ای پروردگار من! قوم من این قرآن را میان خود مهجور و رها شده قرار داده اند».

كَتَبَ أَرْزَلْتَهُ إِلَيْكَ مُبَرَّكٌ لِّدَبَّرُوا آيَاتِهِ. وَلَسْتَ تَكُنَّ أُولَ الْأَنْبِ ۱

قرآن کتابی است پراز خیر و برکت که ما آن را بر تو نازل کردیم، تا همگان در آیات آن تدبّر کنند و صاحبان خرد، تذکر بپذیرند.

مهم‌ترین شرط برای دستیابی به توسعه فرهنگ قرآنی، دستیابی فراگیر مردم به درک درست از واژگان، عبارتها و نیز آشنایی با شرح و تفسیر آیات نورانی قرآن است که از این دو مرحله می‌توان به فهم زبان قرآن و فهم قرآن تعبیر کرد.

انواع ارتباط با متن قرآن

ارتباط با متن قرآن کریم و فهم آن به دو صورت قابل تصور است:

برخی برای فهم آیات قرآن، به خواندن ترجمه آن بسنده می‌کنند و برخی به دنبال راهی هستند تا خود به تدریج توان ترجمه متن آیات را داشته باشند. آیا تا کنون به تفاوت این دو گروه اندیشیده‌اید؟ گروه نخست، با مطالعه و شنیدن ترجمه آیات و سوره‌ها به مفهوم آن منتقل می‌شوند و در حد خود آن را در می‌یابند؛ اما گروه دوم، از پل ترجمه عبور می‌کنند و به مرحله ارتباط مستقیم با آیات مبین قرآن راه می‌یابند. انتقال به مفهوم آیات و سوره‌ها در گروه نخست دو نقص اساسی دارد:

اول: با واسطه است؛ یعنی ارتباط مشخص با متن قرآن - که اصل اعجاز و متن هدایت است - برقرار نمی‌سازد و ترجمه، حجابی بین او و قرآن است و نمی‌تواند مانند یک پل او را به مقصد منتقل کند و اگر ذیل آیه‌ای معنای متفاوت با آن را بشنود، هیچ‌گونه عکس‌العملی نخواهد داشت و تنها از پس پرده ترجمه، آیات وحی الهی را می‌خواند و می‌فهمد؛ ولی از روبه‌رو شدن با متن نورانی آیات، کم بهره است.

دوم: این فهم، محدود و منحصر به همان آیه یا سوره‌ای است که ترجمه‌اش بیان شده و توانایی ترجمه و دریافت مفاهیم را در مخاطب ایجاد نمی‌کند و او در موارد دیگر هنوز در نقطه صفر قرار دارد. هیچ ترجمه‌ای توان ارائه تمامی لطایف و نکات ظریف متن قرآن و انتقال تمامی تأثیر موجود در آن را ندارد. شخصی که به صورت مستقیم با زبان قرآن در ارتباط است، توانایی فهم و درک بسیاری از این نکات را پیدا می‌کند.

جدای از نواقص موجود، در ارتباط غیر مستقیم هر فرد با قرآن کریم، می‌دانیم که:

عمومی سازی فرهنگ قرآن - که افق اصلی یک جامعه اسلامی است - با استفاده از ترجمه صرف ایجاد نمی‌شود و روح و جان مخاطب را به اندازه کافی با آیات و سوره‌های قرآن نمی‌آمیزد.

«طرح فهم روشمند قرآن بر محور سوره‌ها» در سطح عالی بر آن است تا در روندی کاملاً آموزشی و با سیری مشخص، مهارت‌های فهم روشمند قرآن (از جمله، مهارت انتقال بی‌واسطه به ترجمه و مفهوم واژگان با شرح آیات قرآن کریم) را در مخاطبان ایجاد کند.

ویژگی های کتاب حاضر

طرح پیش روی شما، علاوه بر نوآوری در روش های آموزشی، هدف ایجاد مهارت انتقال خودآگاه به ترجمه و مفهوم واژگان را با هفت ویژگی اساسی همراه ساخته که توجه و دریافت این هفت ویژگی، خود درس اولی است که باید آن را آموخت.

ویژگی اول: حرکت بر محور سوره

سوره در لغت از «سُور التِّلْد» گرفته شده و آن به معنای «دیوار بزرگ و سد مستحکمی است که محدوده شهر را مشخص می کند و به آن احاطه دارد»^۱.

در بیان قرآن کریم، سوره «حیطه مشخصی از قرآن کریم» است که مجموعه ای از آیات را در خود جای داده و حریمی برای آن قائل شده و آن را از سوره های دیگر متمایز کرده است.

خداوند متعال قرآن کریم این محدوده ها را با ایه شریفه بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مشخص کرده و آن را مالک تقسیم سوره ها قرار داده است.

تعداد آیات هر سوره، نظم و ترتیب مخصوص آن و چینی شی که در آن وجود دارد، همه از طرف خداوند متعال است و در بیان کریم، وی سوره ادعای اعجاز شده است.^۲

از این آیات می فهمیم که هر يك از سوره ها علاوه بر آنکه دارای انسجامی درونی بین آیات خود و ارتباطی بیرونی با دیگر سوره ها است، دارای دویت مستقل و جداگانه است و غرضی خاص خود دارد که می تواند سوره را منسجم و تناسب میان آیات یک سوره را برقرار سازد و آن سوره را از دیگر سوره ها متمایز کند. در عین حال، تمام سوره های قرآن در یک مسیر و در پی تأمین غرض اصلی و کلی از قرآن هستند و این امر نیز انسجام و ارتباط میان سوره ها را برقرار می سازد.^۳

بنابراین، چارچوب یک سوره و توجه به انسجام درون سوره ای - که میان آیات آن برقرار است - و انسجام برون سوره ای - که میان سوره ها برقرار است - بهترین و مناسب ترین بستر برای آموزش قرآن است و تنها در این صورت می توانیم در امر آموزش، از ظرفیت عظیم انسجام قرآن بهره مند شویم؛ زیرا قرآن تألیف بشر نیست و کار مستقیم خداست.

آشنایی با مفهوم واژگان قرآن یکی از ارکان مهم فهم زبان قرآن است. بررسی هماهنگ یک سوره و حرکت در فضا و چارچوب هدایتی آن علاوه بر اینکه به فهم بهتر و جذاب تر واژگان کمک می کند، در ماندگاری و تداعی آن نیز نقش بسیار مهمی دارد؛ زیرا رسیدن به آموزش صحیح مفهوم واژگان، تنها از طریق حفظ جدول معانی، شاید در کوتاه مدت نتیجه دهد؛ اما با اندک فاصله ای از خاطر می رود و ماندگاری لازم را ندارد.

۱. علامه سید محمد حسین طباطبائی رحمه الله، تفسیر المیزان، ج ۱۵، ص ۷۸.

۲. رک: نور، ۲۴: بقره، ۲۳: یونس، ۳۸: هود، ۱۳.

۳. رک: تفسیر المیزان، ج ۱، ص ۱۶.

اما کسی که در کوچه پس کوچه‌های نظم الهی سوره‌ها قدم برداشته و تعلیماتی را در فضای سوره بر ذهن نگاشته است، هر بار که به آن فضای خاطره‌انگیز سفر می‌کند، خاطراتش زنده می‌شود و آنچه آموخته برایش تداعی می‌گردد.

ویژگی دوم: از ناس تا محمد ﷺ

انتخاب این سیر برای مانوس شدن با فضای سوره‌ها در ابتدای مسیر آموزش ترجمه و مفاهیم، مزایا و حسن فراوانی از نظر آموزشی و اصول یاددهی متن دارد؛ از جمله:

۱. جامعیت نسبی: سوره‌های ناس تا محمد ﷺ، مبتنی بر بسیاری از محکّمات اعتقادی، مبانی اخلاقی و اصول رفتاری، در ابعاد فردی و اجتماعی هستند و در مسیر تکامل شخصیت انسانی نقش پررنگی دارند. انتخاب این سوره‌ها و مطالب آموزشی و پرورشی متناسب با آنها، به برقراری ارتباطی روشنمند با متن قرآن کریم کمک می‌کند.
۲. سهولت آموزش: سوره ناس تا محمد ﷺ نسبت به سایر سوره‌های قرآن کریم، کوتاه‌تر و از قابلیت یاددهی و یادگیری بیشتری برخوردار هستند؛ زیرا فراگیر می‌تواند تمام سوره را به صورت یکجا در نظر داشته باشد. همین امر به اصل تداعی در ذهن او کمک می‌کند.
۳. رعایت سیر آموزش آسان: انتخاب سوره‌های ناس تا محمد ﷺ موجب می‌گردد که فراگیر در روندی منطقی و تدریجی، ساز به سخت با آموزش روبه‌رو شود.
۴. انتقال حس شروع، اتمام و حرکت: به سبب کوتاهی و تراکم بالای سوره‌ها در این محدوده، در طول این دوره، قرآن آموزان ۶۸ بار این حس را تجربه می‌کنند.
۵. جذابیت محتوا و علاقه فراگیران: سوره‌های ناس تا محمد ﷺ کوتاه تا متوسط و با آهنگی وزین و پرطنین، زیبایی محسوس‌تری از کلام پروردگار به نمایش گذاشته‌اند و همین امر، زمینه جذابیت متن و علاقه هرچه بیشتر قرآن‌آموزان را فراهم می‌آورد. همچنین کوتاه بودن این سوره‌ها سبب شده است که دوره آموزش ترجمه و مفاهیم، شامل تعداد زیادی از سوره‌های قرآن کریم باشد که این وضعیت، در ایجاد علاقه در قرآن‌آموزان تأثیر مزایا دارد.
- تجربیات حاصل از اجرای طرح‌های آموزش عمومی در مراکز حوزوی، دانشگاهی و قرآنی نشان می‌دهد که محتوای ارائه شده، مورد علاقه فراگیران است و اهداف یاد شده را تأمین می‌کند.
۶. انس نسبی اکثر مردم با این سوره‌ها: که خود سرمایه خوبی برای آموزش به حساب می‌آید و بستری مناسبی را برای فهم بهتر فراهم می‌آورد.
۷. شامل شدن اکثر قریب به اتفاق واژه‌های پرکاربرد قرآن کریم: بیش از ۸۵٪ واژگان قرآن (اعم از پرکاربرد و کم‌کاربرد) در این محدوده آموزش داده می‌شود که تعداد آنها ۳۴۳۰ کلمه بدون تکرار است.

برای تکمیل آشنایی با واژگان قرآن کریم، چند درس پایانی دوره به آموزش ۱۵٪ واژگان باقی مانده می پردازد به طوری که قرآن آموزان پس از اتمام این دوره با تمامی ماده های قرآن آشنا خواهند شد.

جدای از تمامی این نقاط مثبت - که در راهنمای تدریس به تفصیل برای اساتید شرح داده شده است - آموزش عمومی قرآن کریم براساس آن محدوده، مستند به سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است؛ چنان که در روایات متعددی - که حاکی از سیره ایشان است - تشویق عموم مردم به قرائت و فراگیری سوره های این محدوده وجود دارد؛^۱ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ لُبًّا وَلِلْقُرْآنِ لُبٌّ الْمُفَصَّلُ؛ هر چیزی را مغزی است و مغز قرآن، سوره های حزب مفصل (سوره ناس تا محمد) است.

ویژگی سوم حرکت براساس ترجمه روشمند قرآن

در کتاب حاضر سعی بر آن است تا براساس فهم روشمند سوره های قرآن کریم حرکت شود. یکی از مراحل اصلی برای دستیابی به این نوع فهم، ترجمه روشمند قرآن کریم است. عناوینی از دروس این کتاب - که تأمین کنند ترجمه روشمند است - عبارت اند از:

تحلیل لغوی و شرح واژگان کاربردی مهم سوره ها

یکی از ویژگی های متمایز کتاب این است که پس از شرحی کوتاه و مفید در مورد واژگان مهم هر سوره، به «تحلیل لغوی» یک واژه کلیدی در سوره می پردازد.

تحلیل های ادبی

مخاطب این کتاب کسانی هستند که با صاحب اثر در حد «متوسطه» آشنایی دارند؛ به همین دلیل بررسی نکته های ادبی آیات منتخب - اعم از نحوی، نحوی و بلاغی در این بخش - مورد تأکید است.

نکات ترجمه

بدیهی است که برای فهم کلام هر متکلمی، هم تسلط به زبان مبدأ و مقصد لازم است و هم آشنایی با اصول ترجمه و مهارت به کارگیری آنها در فرآیند فهم و برگردان متن از زبان مبدأ به زبان مقصد؛ در غیر این صورت، انتظار فهم کلام او، انتظاری بیجا و غیر معقول است؛ بنابراین برای شما که راه ارتباط مستقیم با متن قرآن را انتخاب کرده اید و با زبان عربی - که «زبان قرآن» است - آشنایی دارید، یادگیری برخی اصول مهم ترجمه، بسیار مؤثر و مفید خواهد بود.^۲

۱. در کتاب «راهنمای تدریس» کتاب حاضر، به صورت تفصیلی به این موضوع پرداخته شده است.

۲. این بخش از جلد سوم در کتاب گنجانده شده است.

ویژگی چهارم: بیان سیمای هدایتی سوره

این قسمت، ارائه دهنده تفسیری اجمالی از آیات سوره است که در آن ارتباط واژگان و آیه‌ها را به صورت منسجم، در قالب سیر هدایتی - تربیتی سوره ارائه می‌دهد. عناوین این بخش عبارت‌اند از: «فضای نزول، محتوای سوره، بیان آیات، نکات محتوایی، نکات روش‌شناختی، غرض سوره، نمودار سوره، قرآن کتاب زندگی و قرآن در محضر معصومان علیهم‌السلام».

توضیح هر یک از عناوین مذکور در قسمت «آشنایی اجمالی با عناوین درس‌ها» آمده است. (صفحه ۱۷)

ویژگی پنجم: اهتمام به مشارکت قرآن‌آموزان در فرآیند تدریس فعال

مشارکت دادن دانش‌اندوزان در امر آموزش یکی از عناصر مهم در شکل‌دهی تدریس فعال و پرنشاط است؛ به همین دلیل در خلال هر درس چندین پرسش میانی قرار داده شده است تا بخشی از حرکت درسیه فهم روشمند آیات با همکاری و مشارکت قرآن‌آموزان صورت پذیرد و علاوه بر نشاط‌آفرینی آن را در دستیابی کارگاهی به سمت کسب مهارت‌های لازم پیش برد.

به همین منظور، تنها مطالب ضروری و اصلی در متن کتاب مطرح شده و توضیحات و مطالب افزونه در کتاب راهنمای تدریس مطرح گردیده است تا استاد محور بودن کتاب، باعث ایجاد جو پرنشاط و خلاقانه در کلاس شود.

ویژگی ششم: اهتمام به حفظ سوره‌ها

مسئله حفظ آیات، یکی از عوامل مهم در آسان‌سازی برقراری ارتباط با متن سوره و انس با محتوای هدایتی آن است. بخش‌ها و تمرین‌های دروس این مجموعه به گونه‌ای طراحی شده است که ذهن و دل قرآن‌آموز را با محتوای سوره مأنوس می‌خشد و او را با عبارات سوره همراه می‌سازد و این فرایند با اندک توجهی به تثبیت حفظ منتهی خواهد شد.

ویژگی هفتم: استفاده از نوآوری‌های تفسیری در کنار میراث تفاسیر کهن

تفسیر قرآن، سابقه‌ای دیرینه دارد و میراث تفسیری شیعه، با الهام از مکتب اهل بیت علیهم‌السلام مطالبی بسیار غنی و عمیق را در اختیار ما گذاشته است. با وجود این، تفاسیری که در سال‌های اخیر نگاشته شده، به زوایایی از فهم و تفسیر قرآن توجه کرده‌اند که در تفاسیر پیشین کمتر مورد توجه بوده است؛ به عنوان مثال افزودن بخشی مستقل به تفسیر با عنوان «پیام‌ها» توسط برخی مفسران اخیر یا توجه به کشف غرض سوره‌ها، ارتباط میان سوره‌ها در ترتیب نزول و کشف نکات روش‌شناختی در رویکرد تفسیر تنزیلی یا توجه ویژه به انسجام درون سوره‌ای در رویکرد تدبیری به فهم قرآن، از جمله تلاش‌های نوین در عرصه تفسیر قرآن است که ما را بر آن داشت تا از تفاسیری که با این رویکردها نگارش یافته‌اند، بی‌بهره نباشیم.

اهداف علمی و کاربردی مجموعه حاضر

بر اساس ویژگی های مطرح شده (یعنی حرکت بر محور سوره در سیراز ناس تا محمد ﷺ در کنار پرداخت به مباحث تفسیری، تحلیل های ادبی و نکات ترجمه) مجموعه حاضر، با طراحی هدفمند برای رسیدن به اهداف ذیل تهیه شده است:

- آموزش تمامی واژگان قرآن کریم اعم از پرکاربرد و کم کاربرد، که بیش از ۸۵ درصد آن در محدوده ناس تا محمد ﷺ به کار رفته و مابقی در درس پایانی این مجموعه آموزش داده می شود؛
- ارائه تحلیل های ادبی، برای ایجاد مهارت تطبیق قواعد زبان قرآن و کاربردی کردن درس ادبی خواننده شده در آیات قرآن؛
- آموزش اصطلاحات و اصول ترجمه به صورت نظری و کاربردی؛
- آشنایی اجمالی با بیش از نصف سوره های قرآن کریم (۶۸ سوره)، که این آشنایی و قالب طراحی شده برای آن، مدخل بسیار مناسبی برای توانایی ورود به فهم و تدبر عمیق در آیات قرآن و مباحث گسترده «تفسیر قرآن» است.
- آشنایی با واژگان قرآن کریم در سه سطح:
 - عمیق و تحلیلی (حدود ۱۹۲ واژه کلیدی)
 - نیمه عمیق و اجمالی (بیشتر ۲۵۰۰ واژه مهم)
 - تحت اللفظی (همه واژه های قرآن کریم).
- جلد اول این مجموعه در قالب ۱۶ درس طراحی گردیده که اجرای هر درس آن در ۱۰۰ دقیقه (دو جلسه ۵۰ دقیقه ای) امکانپذیر است.

توجه

در این کتاب سعی بر آن است که قرآن آموزان علاوه بر آشنایی با محتوای آیات و سوره ها، با روش فهم قرآن نیز آشنا شوند تا خود توانایی کشف مراد خداوند از آیات را به دست آورند؛ بر این اساس در درس اول این جلد و پیش از ورود به آموزش سوره ها، مراحل فهم روشمند قرآن کریم به صورت مختصر توضیح داده می شود.

خدا را شاکریم که در سایه سار بنای رفیع سوره ها، فضای مناسبی برای آموزش ترجمه و تفسیر سوره های قرآن کریم طراحی شده است، به طوری که:

قرآن پژوهان پس از گذراندن این مجموعه، با تمام واژگان قرآنی آشنا می شوند و مهارت فهم ترجمه آیات به همراه آشنایی با تفسیر سوره های قرآن کریم را بر اساس قواعد زبان قرآن و اصول و مبانی ترجمه و روش فهم سوره ها به دست می آورند.

آشنایی اجمالی با عناوین درس‌ها

در کتاب حاضر سعی بر آن است تا برای تأمین اهداف آموزشی کتاب براساس مراحل فهم روشمند قرآن^۱ حرکت شود و عناوین موجود در کتاب، هریک تأمین‌کننده قسمتی از این مراحل باشد؛ به همین منظور عناوین زیر در این نوشتار به کار رفته است که ابتدا وجه ارتباط آن با مراحل فهم تبیین شده و سپس به تفصیل به توضیح هر عنوان پرداخته شده است:

«شناسه و نمای سوره»: مقدمه‌ای است برای آشنایی ابتدایی و ورود به تفسیر آن.

«ترجمه»، «شرح واژه‌ها و تحلیل واژه»، «کارگاه سوره»، «نکته‌های ادبی» و «نکات ترجمه»:

مرحله پیش از تفسیر در این بخش‌ها تأمین می‌شود.

«فضای نزول»، «محتوای سوره»، «بیان آیات»، «نکته‌های محتوایی»، «نکته‌های

روش‌شناختی»، «مؤلف سوره» و «غرض»: در این عناوین، به مرحله اصلی (گام‌های چهارگانه مرحله تفسیر) پرداخته شده است.

«در محضر معصومان»: در این قسمت، گاهی به مرحله تبیین یا جری و تطبیق اشاره

می‌شود که جزء مرحله فرائتفسیر است.

«قرآن و زندگی»: این قسمت به مرحله جری و تطبیق مرتبط است که از مراحل فرائتفسیر

است.

* شناسه و نمای سوره

دانستیم که حرکت در بستر یک سوره و انس با آن، نقطه بهیمنی از اعجاز قرآن در آموزش است و نقش بسزایی در فهم منسجم از واژگان و آیات دارد.

در هر سوره، اطلاعاتی از قبیل نام، محل نزول، شماره سوره در ترتیب نزول، ترتیب مصحفی در قالب «شناسه سوره» برای آشنایی ابتدایی با سوره و مقدمه ورود به تفسیر آن آورده شده، سپس در قالب عباراتی کوتاه با ترسیم چهره اجمالی از معنای سوره و چارچوب هدایتی آن، تصویری ابتدایی از محتوای سوره به مخاطبان ارائه شده است. این قسمت، غالباً با طرح یک یا چند پرسش، انگیزه لازم را به منظور پیگیری بحث در قرآن آموز به وجود می‌آورد.

* ترجمه

در قسمت ترجمه در جزء سی‌ام تأکید بر ترجمه تحت‌اللفظی است؛ هرچند این ترجمه

۱. این مراحل در درس اول به تفصیل توضیح داده شده است.

حلاوت ترجمه شیوا و روان را ندارد، اما از نظر آموزشی، در آغاز راه آشنایی با ترجمه قرآن کریم، بهترین روش برای تعلیم واژگان قرآنی است؛ از این رو در قسمت ترجمه با دو نوع عبارت مواجه خواهید شد: پررنگ و کم رنگ.

عبارت های پررنگ، معنایی است که از خود الفاظ یا اعراب و جایگاه آنها یا از سیاق و بافت کلام فهمیده می شود.

عبارت های کم رنگ، معانی افزون بر مدلول مستقیم آیات است که برای توضیح بیشتر و رفع ابهام آورده شده است.

• شرح و تحلیل واژه

در این قسمت، ابتدا شرحی کوتاه و مفید برای واژگان مهم سوره آمده، سپس به تحلیل لغوی و معنایی یک واژه کلیدی از واژه های به کار رفته در آیات درس پرداخته شده است. فرآیندی که در این بخش برای معناشناسی واژگان طی می شود، روندی است کاملاً علمی که قرآن پژوه را در تمام بهایم با لایه های مختلف معنایی واژه آشنا می کند و او را بر روش به دست آوردن معنای دقیق واژگان از کتب لغت، توانا می سازد.

عناوین این مراحل عبارتند از: تحلیل صرفی، تحلیل معنایی (اجزا و مؤلفه های معنایی)، کاربردها و مشتقاتی که واژه در بافت های مختلف آیات دارد.

محتوای علمی این بخش با بهره گیری از معاجم لغوی معتبر (العین، معجم مقاییس اللغة، جهمرة اللغة، المصباح المنیر، مفردات قرآن، التحقیق فی کلمات القرآن و قاموس قرآن) تهیه شده است.

• کارگاه سوره

بعد از آشنایی با ترجمه و واژگان، وارد کارگاه سوره می شویم. آموزه های واژگانی به صورت عملی تثبیت شود.

در این قسمت بعد از اینکه ارتباط ما با متن سوره برقرار شد و با کمک استاد و بر اثر تمرین و تکرار، با متن و محتوای سوره انس پیدا کردیم، برخی اجزای متن آیات درس را از هم تفکیک کرده، برای واژگان، ویژگی صرفی و ترجمه و برای جمله ها، نوع جمله (اسمیه / فعلیه)، اعراب و نوع آن و دلیل اعراب را مقابل آنها می نویسیم. با این کار، فرآیند یادگیری در قالب عملی تثبیت کننده، در ذهن نقش می بندد.

• نکته‌های ادبی

در این بخش، نکاتی مهم در سه حوزه صرف، نحو و بلاغت بیان شده است که برای ایجاد مهارت در تحلیل‌های ادبی متن مبدأ بسیار اهمیت دارد:

اول: واژه‌شناسی و تعیین مؤلفه‌ها و اجزای معنایی کلمه‌ها. (تحلیل صرفی)

دوم: شناخت نقش کلمه‌ها در زنجیره کلام. (تحلیل نحوی)

سوم: درک ظرافت‌ها و آرایه‌های بلاغی که متن بر اساس مقتضای حال مخاطب و ویژگی‌های متمایزی که متن در آن بر اساس اهداف خاصی بیان شده است. (تحلیل بلاغی)

چهارم: ارائه برخی اصول و فنون ترجمه و تطبیق آن بر آیات قرآن، با تکیه بر مقایسه با برخی ترجمه‌های موجود. (نکات ترجمه)

توجه:

بخش نکات ترجمه از قبل سوره به بعد ارائه می‌شود.

• سیمای هدایتی سوره

گفته شد که بستر هدایتی یک سوره، به تئیر چارچوب برای فهم ماندگار معانی واژگان و آیات است. قسمت «سیمای هدایتی» سوره، محتوایی است که در آن ارتباط واژگان، آیات و سوره‌ها را در قالب سیر هدایتی سوره به صورت احصایی ارائه می‌دهد. این بخش از مهم‌ترین بخش‌های کتاب است که بر اساس مراحل فهم روشمند قرآن کریم تألیف شده است. عناوین به کار رفته در این بخش به شرح زیر است:

فضای نزول سوره: این فضا یکی از مسائل جدیدی که مورد توجه مفسران قرار گرفته است. دانستن شرایط پیرامونی - که اطلاعات خارج از محتوای درون سوره‌ای است - به فهم و تفسیر آیات سوره کمک می‌کند. مؤلفه‌های پیرامونی - که در این عنوان مورد توجه بوده - عبارت است از: فرهنگ حاکم و شرایط موجود در جامعه زمان نزول سوره، سبب یا شأن نزول سوره و ارتباط میان سوره با سوره‌های پیش از آن.

توجه:

۱. ممکن است که در مورد هر سوره، تمام مؤلفه‌های نام برده در دسترس ما نباشد؛ بنابراین سعی شده است تا آنچه از موارد مذکور که در اختیار بوده، در فضای نزول مطرح شود.
۲. ارتباط سوره‌ها در قرآن به دو شکل مورد توجه مفسران قرار گرفته است: عده‌ای در پی

برقراری ارتباط میان سوره‌ای در ترتیب مصحفی (قرآن موجود) هستند که از سوره حمد آغاز و به سوره ناس ختم شده است و عده‌ای با توجه به نقل‌های موجود از ترتیب سوره‌ها در زمان نزول آن، به برقراری ارتباط میان سوره‌ای در ترتیب نزول توجه داشته‌اند. نگاه دوم، میان شماری از مفسران معاصر مورد عنایت بوده و در کتاب حاضر، همین نگاه در ارتباط میان سوره‌ها لحاظ شده است.

محتوای اجمالی: مراد از محتوای سوره، مجموعه‌ای از موضوعات است که برای تحقق غرض خداوند متعال از نزول سوره، کنار هم قرار گرفته‌اند. در این بخش به صورت کلی و مختصر، محتوای هر بخش یا یک دسته آیات از سوره به صورت منسجم مطرح شده است.

توجه:

۱. تناسب آیات سوره‌های قرآن، بر مبنای توقیفی بودن چینش آیات در سوره‌ها است.
 ۲. حکم‌مانه بودن نزول آیات و چینش آنها، مسأله تناسب میان آیات یک سوره را ایجاد می‌کند.
 ۳. این بخش به انسجام دهن سوره‌ای توجه دارد، همان گونه که در قسمتی از فضای نزول، به انسجام میان سوره‌ای در ترتیب نزول، توجه داشتیم.
- بیان آیات: بخش اصلی کتاب است که در آن به تفسیر مختصر آیات براساس گام‌های مطرح شده در مرحله تفسیر (مرحله دوم از مراحل فهم قرآن) پرداخته شده است.
- توجه: با توجه به آنکه رویکرد کتاب، بیشتر بر آموزش روش فهم قرآن تکیه دارد، سعی شده است تا در عین اتقان محتوای تفسیری ارائه شده با بهره‌گیری از تفاسیر معتبر، در حد امکان به اختلافات تفسیری پرداخته نشود؛ زیرا این امر علاوه بر بار دامن زمان، شیوه مناسبی برای این سطح از قرآن آموزان نیست.

نکته‌های محتوایی: پس از ارائه تفسیری مختصر از سوره در قسمت بیان آیات، نکات مهم و قابل توجهی که از آیات قابل برداشت بوده، ولی طرح آنها در قسمت بیان آیات موجب طولانی و ملال آور شدن بحث یا خارج شدن از نظم تفسیری می‌شده یا برداشتی غیر مستقیم از آیات به حساب می‌آمده، در این قسمت گردآوری شده است.

نکته‌های روش شناختی: یکی از راه‌های ایجاد انس و ترغیب مردم به تدبر در قرآن، توجه دادن آنها به روش‌های تربیتی - هدایتی قرآن است: خدای حکیم چرا و چگونه و از چه راه‌هایی تهدید یا تشویقی را شکل می‌دهد؟ چگونه به یک جامعه خسته، نشاط حرکت عطا می‌کند؟

چگونه به یک جریان پر قدرت انحرافی ضربه می‌زند؟

نکات روش شناختی اشاره به روش حکیمانه‌ای است که خدای متعال با توجه به مخاطب سوره و محتوای سخن و شیوه‌های تأثیرگذاری مثل تشویق، تنبیه، بیان الگو، عبرت‌ها، نمونه‌ها، تمثیلات و... به کار گرفته است تا تأثیر تربیتی سوره بر مخاطب مستقیم و نیز خوانندگان آیات، بالا رود.

نمودار سوره: در جلد اول و دوم از کتاب، با توجه به محتوای اجمالی ارائه شده در ابتدای سیمای هدایتی، نمودار آیات سوره نیز در پایان این بخش ارائه شده است تا انسجام درون سوره‌ای میان آیات، بیشتر و بهتر تبیین گردد.

غرض سوره: برای قسمت با توجه به آنچه از سیمای هدایتی سوره فرا گرفته شده، از قرآن‌آموزان خواسته شده تا به کشف غرض سوره بپردازند؛ البته غرض سوره در کتاب بیان نشده تا با مشارکت دادن قرآن‌آموزان در آموزش، استاد بتواند بهتر مطلب را تبیین کند.

قرآن، کتاب زندگی: از آنجایی که قرآن در زندگی قرآن‌آموزان اهمیت فراوانی دارد، در بخش «قرآن، کتاب زندگی» به دنبال این مهم بوده‌ایم که با مرحله «جری و تطبیق» ارتباط پیدا می‌کند.

در محضر معصومان علیهم‌السلام: در پایان با خوشه‌بینی از خرمین معصومان علیهم‌السلام بخش «سیمای هدایتی» را به پایان برده‌ایم. در این قسمت سعی شده است روایاتی که با محتوای ارائه شده در بیان آیات یا نکته‌ها مرتبط است یا روایات مربوط به فضیلت سوره ارائه گردد. توجه:

محتوای علمی بخش سیمای هدایتی با بهره‌گیری از منابع معتبر تفسیری و با دقت فراوان، تهیه شده است؛ به علاوه سعی شده است تا به سلیقه‌ها و روش‌های تفسیری مختلف در این بخش توجه و از ابتکارات و نوآوری‌های مفسران معاصر نیز استفاده شود؛ برخی از این منابع عبارت‌اند از: «مجمع البیان فی تفسیر القرآن»، «المیزان فی تفسیر القرآن»، «تسنیم»، «تفسیر نمونه»، «البرهان فی تفسیر القرآن»، «تفسیر نور»، «همگام با وحی» و «در سنامه تدبیر در قرآن»^۱.

• پرسش و تمرین سوره

بر کسی پوشیده نیست که تمرین و مرور، نقش اساسی در فراگیری و تثبیت آموخته‌ها دارد.

۱. مستند مطالب ارائه شده در بخش‌های مختلف این جلد (از جمله بخش سیمای هدایتی)، تنها در کتاب «راهنمای تدریس» ارائه شده؛ اما در جلد‌های بعدی در خود کتاب آمده است.

در این قسمت، قرآن آموز با مراجعه به درس، آموخته های خود را به صورت زیر مرور می کند:

تمرین ترجمه عربی به فارسی،

تشخیص ترجمه درست آیات منتخب درس،

مرور تحلیل واژه درس به وسیله پرسش مطرح شده،

مرور سیمای هدایتی به وسیله پرسش یا پرسش های مطرح شده،

مرور نکته های ادبی به وسیله پرسش مطرح شده.

• مطالعه و پژوهش

برنامه آموزشی پژوهش محور، راهبردی مهم در تعمیق و توسعه مباحث تفسیری قرآن کریم و اینجاست که طوطی قرآن پژوهان با آیات نورانی قرآن و تقویت قوه خلاقیت آنان به شمار می آید؛ از این رو پژوهش ها به ترتیب با محتوای درس، از منابع معتبر تفسیری، در نظر گرفته شده تا قرآن پژوهان به صورت فردی یا گروهی و با راهنمایی استاد، آنها را انجام و چکیده آن را در کلاس ارائه دهند. با توجه به هر قرآن پژوه در طول نیم سال از یک تا سه پژوهش تعلق می گیرد.

www.ketaboo.ir

اجمالی از شیوه آموزش کتاب

کتاب حاضر بر اساس یک ترتیب خاص، برای ارائه به قرآن پژوهان طراحی شده است؛ در حقیقت فرآیند آشنایی با سوره ها، معنی کلمات، شرح واژگان و... به گونه ای طراحی شده است که اگر استاد طبق همان سرفصل ها کلاس و کارگاه خود را اداره کند، کلاس خوب و موفقی خواهد داشت.

زمان بندی پیشنهادی برای تدریس در کلاس معمولی - که مخاطب آن قرآن آموزان آشنا با صرف و نحو قرآن است - هستند - یکصد دقیقه است که البته تفکیک آن به دو قسمت ۵۰ دقیقه ای با ۱۰ تا ۱۵ دقیقه استراحت، از نظر آموزشی مناسب تر است و بر آن تأکید می شود.

اهداف آموزشی هر بخش و روش اجرای آن

۱. تلاوت متن سوره

هدف آموزشی: توجه به کلمات و عبارات سوره به عنوان بستر اصلی آموزش.

هدف انگیزشی: انس با متن هادیت.

روش آموزش: قرائت استاد یا یکی از قرآن آموزان یا استفاده از وسایل کمک آموزشی.

مدت زمان: پنج دقیقه (در صورت لزوم از پیش تکرار به صورت هم خوانی استفاده شود).

(می توان تلاوت آیات سوره را بعد از «شناسه و نمایی سوره یا پیش از آن» ارائه کرد).

۲. شناسه و نمای سوره

هدف آموزشی: ارائه اطلاعات مقدماتی از سوره و ایجاد یک نگاه کلی به غرض اصلی سوره.

هدف انگیزشی: ایجاد رغبت و احساس نیاز به فهم معانی آیات سوره.

روش آموزش: متن ارائه شده، میزان ورود مرتبی را در این قسمت مشخص می کند (توضیحاتی کلی درباره همین متن کفایت می کند).

مدت زمان: پنج دقیقه.

۳. تطبیق ترجمه

هدف آموزشی: ترجمه موجود در کتاب، زیر آیات درج نشده و با اینکه سبک آن ترجمه

تحت اللفظی است، در یک کادر جداگانه آمده است. هدف از این کار، ایجاد زمینه یک فعالیت

در کلاس و بعد در کارگاه سوره است.

وقتی معنای هر واژه ای ضمن یک توجه و با انتخاب از میان کلمات، یافت شود، اثر ماندگارتری

در ذهن قرآن آموز دارد.

هدف انگیزشی: ایجاد علاقه و توان تطبیق ترجمه با متن قرآن.

روش آموزش: مربی در این قسمت، تک تک واژگان و عبارات پررنگ ترجمه را با متن قرآن تطبیق می‌دهد و می‌تواند از روش تفکیک کلمه به کلمه در گفتار یا نوشتن روی تخته یا طراحی پاورپوینت استفاده کند.

توجه: در کلاس‌هایی که قرآن آموزان سطح و آمادگی بالاتری دارند، لازم نیست این تطبیق در حد کلمه و حرف ریز شود؛ بلکه تطبیق جمله‌ای کفایت می‌کند.

مدت زمان: پنج دقیقه.

۴. شرح و تحلیل واژه‌ها

هدف آموزشی: آشنایی با مفهوم عمیق و گسترده ترواژگانی که از یک سودر سوره نقش مهمی دارند و از سوی دیگر در قرآن کریم نیز کم و بیش به کار می‌روند.

هدف انگیزشی: ایجاد حس پیوند بیشتر با ارکان سوره.

روش آموزش: نشان دادن کلمه، یادآوری موضع کاربرد آن در سوره، شرح قسمت ارائه شده در جدول و ایجاد پیوند آن مفهوم با سوره.

مدت زمان: پانزده دقیقه.

۵. کارگاه سوره

هدف آموزشی: تکمیل فرآیند آموزش تفکیک متن به اجزای سازنده آن و معنی کلمات در قالب یک فعالیت.

هدف انگیزشی: تسلط به اجزای متن و سیرده شدن معانی به حافظه دراز مدت.

روش آموزش: تعیین زمان مشخص برای پر کردن فرم یادو نفره جدول توسط قرآن آموزان و بعد کنترل صحت آن با پرسش یا از طریق خواندن یکی از قرآن آموزان.

مدت: ده دقیقه.

۶. نکته‌های ادبی

هدف آموزشی: ایجاد مهارت در قواعد ادبی، در محدوده سوره‌ها.

هدف انگیزشی: مهارت پیاده کردن قواعد در متن قرآن.

روش آموزش: به صورت کارگاهی یا پرسش و پاسخ.

مدت زمان: هشت دقیقه.

۷. نکته‌های ترجمه

هدف آموزشی: آموزش یک یا چند نکته به منظور آشناسیدن قرآن آموز با مفاهیم و مسائل ترجمه.

هدف انگیزشی: ایجاد زمینه توجه به نکته‌های نظری و عملی در ترجمه آیات قرآن.

روش آموزش: شرح مختصر یک یا چند نکته برای ترجمه با تأکید بر علوم عربی.

مدت زمان: هفت دقیقه.^۱

۹. قرائت مجدد سوره

هدف آموزشی: تثبیت آموخته‌ها و ایجاد زمینه لازم برای حفظ سوره.

هدف انگیزشی: ایجاد فضای توجه به سیر هدایتی و انس بیشتر با سوره.

مدت زمان: دو دقیقه.

۱۰. سیمای هدایتی

هدف آموزشی: فهم نکات اصلی، مهم و کاربردی برآمده از نگاه هماهنگ به سوره.

هدف انگیزشی: ایجاد زمینه‌های انس بیشتر و تدبّر در سوره و اهتمام به قرائت مستمر آن.

روش آموزش: شرح و توضیح ایده‌های سیمای هدایتی به همراه پایبندی به متن داده شده.

توجه: ممکن است استادان به دلایل مطالعه تفاسیر یا کتب قرآنی، نکات دیگری را درباره سوره

به دست آورند؛ اما در این قسمت تنها به همان نکات مذکور در کتاب لازم است؛ زیرا هدف،

بیان تمامی نکات ریز و درشت سوره نیست.

مدت زمان: بیست و پنج دقیقه.

۱۰. پرسش و تمرین سوره

هدف آموزشی: تکمیل فرآیند آموزش و ازگان و قواعد از طریق تمرین

هدف انگیزشی: تداوم آموزش خارج از کلاس.

روش آموزش: حلّ در منزل و پرسش در ابتدای جلسه بعد، برای رفع اشکال یا نکات مبهم.

مدت زمان: ده دقیقه.

۱۱. مطالعه و پژوهش

هدف آموزشی: تکمیل آموزش، تعمیق و تدبّر بیشتر و تقویت قوه خلاقیت.

هدف انگیزشی: تداوم و تعمیق آموزش خارج از کلاس.

روش: انجام پژوهش در منزل و ارائه آن در ابتدای جلسه بعد، برای رفع اشکال یا نکات مبهم.

مدت زمان: هشت دقیقه.

مجموع یک درس با همه بخش‌های آن در کلاس معمولی ۱۰۰ دقیقه (دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای) قابل

۱. این بخش از جلد سوم می‌آید؛ از این رو، زمان این بخش در جلد اول و دوم به قسمت ترجمه و پرسش و تمرین افزوده می‌شود (۳)

دقیقه به ترجمه و ۴ دقیقه به پرسش و تمرین اختصاص می‌یابد).

ادامه است. سعی شود کلاس‌ها حدود ۵۰ دقیقه برگزار گردد و پس از یک استراحت ۱۰ تا ۱۵ دقیقه‌ای، کلاس بعد تشکیل شود.

■

در پایان از درگاه احدیت، برای همه کسانی که در تنظیم و تدوین مجموعه حاضر نقش داشته‌اند آرزوی توفیق روزافزون می‌کنیم و از استادان و صاحب‌نظران ارجمنند، صمیمانه تقاضا داریم پیشنهادهای اصلاحی خود را به آدرس پست الکترونیک info@azabanequran.com ارسال کرده، ما را رهین لطف خویش قرار دهند.

■

پرو: بگارا! ما را با قرآن زنده بدار؛ با قرآن بمیران؛ با قرآن در قیامت محشور بفرما.

پرو: را! دل‌های ما را پذیرنده هدایت قرآنی و معرفت قرآنی قرار بده.

پرو: را! قرآن را روز بروز در بین امت مسلمان جاری‌تر و رایج‌تر و دایرتر بفرما.^۱

مسئول گروه تدوین متون درسی

«آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم»

www.ketaboo.ir

تألیف: گروه تدوین
مطبع: انتشارات آیت الله العظمی
مکان: قم